

Historisch HOOGOVENS

Van de redactie

'Historisch Hoogovens' is het lijfblad van de Stichting Industrieel Erfgoed Hoogovens (SIEHO). In dit nummer zijn de volgende artikelen opgenomen:

- Nieuwe aanwinst voor het Museum (pag. 1)
- Hoogovens op oude schilderijen (pag. 2 t/m 5)
- 75 jaar geleden 1942 (pag. 8 en 9)
- IJzerproductie in Nederland - deel 3 (pag. 10 en 11)
- Het Portret - Elly van den Boogaard (pag. 12)

Portret van een (staal)arbeider, pastel van Herman Heijenbrock

Nieuwe aanwinst voor het Museum

door André Gouw

Sinds een paar maanden is ons museum een fraaie krijttekening van Herman Heijenbrock rijker.

In tegenstelling tot de overige Heijenbrock's uit onze kunstcollectie, betreft het hier géén interieur, bevolkt door hardwerkende arbeiders, die vaak duidelijk zichtbare en soms herkenbare handelingen verrichten rondom of bij hete ovens en andere gloeiende bronnen.

De nieuwe aanwinst zou je een anoniem portret van een arbeider kunnen noemen.

De afgebeelde werker moet tijdens de rust tussen twee handelingen in voor de schilder hebben geposeerd (zie bijgaande afbeelding). Zijn gezicht en hals lijken de vuurgloed van vloeibaar ruw ijzer te weerkaatsen.

Zijn handschoenen verraadt hitte en de hoed beschermt hem tegen vonken. De bron van de vuurgloed bevindt zich hier buiten beeld, terwijl in de andere werken uit onze collectie de vuurhaarden zichtbaar zijn. Deze afwezigheid verleent dit portret iets geheimzinnigs, dat wordt nog eens versterkt door de zachte net zichtbare stralenkrans rond het hoofd.

Het is alsof we hier te maken hebben met een religieuze afbeelding van een heilige. Heijenbrock had groot ontzag voor "die kerels in die fabrieken".

Uit het bovenstaande valt af te leiden dat de fabrieksarbeiders zijn helden waren. Deze aanwinst neemt te midden van de ex- en interieurs een uitzonderlijke plaats in.

Volgens de voormalige eigenaar heeft de tekening, sinds de jaren dertig van de vorige eeuw, deel uitgemaakt van zijn vaders kunst en antiekverzameling. De zoon verkocht na het overlijden van zijn vader een groot deel van de collectie, met uitzondering van enkele dierbare stukken, waaronder onze nieuw verworven pastel. Na het recent overlijden van de zoon is ook dit laatste deel van de verzameling verkocht.

Vanaf half oktober, zal de nieuwe aanwinst, in combinatie met de nog niet eerder tentoongestelde "Grote smelter" van Bantzinger, te zien zijn in de tijdlijn van het museum. ■

Werf een donateur!

Redactie SIEHO t.a.v. R.C. Meijer
Laan der Nederlanden 186
1945 AC Beverwijk
e-mail: rc.meijer@hccnet.nl
Gaat u verhuizen? Laat het ons weten.

Hoogovens op oude schilderijen

door Fred Boon

Uit de Bijbel kennen we allemaal wel de toren van Babel. Deze toren is door veel schilders afgebeeld. Een van die schilders was Maarten van Valckenborgh die omstreeks 1590 op hout een olieverfschilderij met de toren van Babel maakte. Op groot formaat gereproduceerd op de middenpagina's. De Samen van november 1962 wijdde er een artikel aan met prachtige foto's van oude schilderijen waarop het hoogovenbedrijf staat afgebeeld.

Ertsgroeve en hoogoven aan de Maas, Lucas van Valckenborgh (1595)

Wanneer we de reproductie op de tegenoverliggende pagina (van een uitsnede uit dit schilderij) nader bekijken, ontdekken we een enorme menselijke bedrijvigheid. Op en om het bouwwerk zijn honderden mensen als ijverige mieren bezig. Zij voeren over land en over water de bouwstoffen aan, zij bedienen de hijskranen en zij voeren het metselwerk uit. De schilder laat ons ook zien, hoe men aan de verschillende bouwstoffen komt: rechts valt een kalkoven te herkennen; daarvoor is een plaats waar grote bouwstenen worden bewerkt en in het midden op de voorgrond een steengroeve.

In de linker benedenhoek bevindt zich een hoogovenbedrijf, waar het ijzer gewonnen en verwerkt wordt, dat bij de bouw van de toren dienst zal doen. En

het is dit deel – misschien was het u nog niet eens opgevallen – dat hiernaast vergroot in kleur is weergegeven. Beter nog dan op het hele schilderij zien we op dit fragment met hoeveel zorg de schilder de details heeft uitgewerkt.

Maarten van Valckenborgh heeft zijn onderwerp – de torenbouw van Babel – aangegrepen, om de toeschouwer iets te vertellen van het leven en werken van de mensen van zijn tijd. Zo wordt op het onderste deel verteld, hoe een voorouder van onze moderne hoogoven er uitzag en hoe het vier eeuwen geleden toeging bij het maken van ijzer en staal. Linksboven op de met bruine tinten geschilderde berg zijn mijnwerkers bezig het erts uit een mijnschacht naar boven te halen. Het transport naar de hoogoven vindt plaats met kruiwagens. Nadat het erts

eventueel nog gesorteerd en gewassen is, gaat het in korven de hellende lift op. Zo zouden we namelijk het trapje dat achter de hoogoven is gebouwd, wel kunnen noemen. We zien dat er net een lading in de oven gaat. Naast de hoogoven is het houtskoolvuur en de smederij, waar het ijzer dat uit de oven komt, verder bewerkt wordt tot een smeedbaar product.

Het tweede schilderij, dat een ertsgroeve en een hoogoven aan de Maas weergeeft (hierboven weergegeven), is van Lucas van Valckenborgh, een jongere broer van de schilder van de torenbouw van Babel. De beginletters van zijn naam L V V zijn in de rechter benedenhoek te vinden,

Hoogovenbedrijf omstreeks 1590, uitsnede uit het schilderij De toren van Babel van Maarten van Valckenborgh ➔

onder het jaartal 1595. Lucas van Valckenborgh staat vooral bekend als schilder van landschappen en daaronder zijn er een twaalfstal, waarop oude hoogovens staan afgebeeld. Als we de schilderijen van beide broers vergelijken, zien we grote verschillen. Bij Maarten overheerst de menselijke bedrijvigheid; bij het schilderij op deze bladzijde gaat het vooral om de weergave van het landschap.

Maar bij alle verschillen zijn er toch ook overeenkomsten. Die hebben vooral betrekking op de plaats waar de vroegere hoogovens werden gebouwd. Wanneer we op een oud schilderij een hoogovenbedrijf zien afgebeeld, kunnen we er haast wel zeker van zijn dat we er ook bergen, bomen en een riviertje op kunnen vinden. Deze combinatie houdt direct verband met de geschiedenis van het ijzer maken, die is begonnen lang vóór het moment waarop de eerste hoogoven gebouwd werd.

In de grijze oudheid werden er al uit ijzererts in kleine houtskoolvuren taaie klompen metaal gewonnen. Deze klompen die ongeveer de grootte van een kinderhoofdje hadden, werden door herhaaldelijk verhitten en hameren van de slak ontdaan. Men kreeg zo een product dat smeedbaar was en waaruit allerlei gebruiksvoorwerpen konden worden gemaakt. Aanvankelijk werkte men bij de houtskoolvuurtjes met natuurlijke trek; later werden ze met eenvoudige blaasbalgen aangeblazen. Op den duur kregen de vuren een wand van klei en steen en zo

ontstonden de zogenaamde renhaarden en stukovens.

Een heel belangrijke stap in de ontwikkeling was de toepassing van waterkracht voor het aandrijven van de blaasbalgen. Tegen de berghellingen werden bij riviertjes grote waterraderen gebouwd, die door het stromende water in beweging werden gebracht. Door deze beweging op een blaasbalg over te brengen kon de productie van blaaswind en de temperatuur in de oven flink worden opgevoerd. Men kon nu grotere ovens bouwen en ze ook hoger gaan optrekken.

Zo ontstonden in de loop van de 14e eeuw in West-Europa heel geleidelijk de eerste hoogovens, waarvan in verschillende landen in later eeuwen de resten zijn teruggevonden. Voor de oudste hoogovens was houtskool de enige brandstof, waarover men kon beschikken. Vandaar dat de ovens werden gebouwd in een bosrijke omgeving, dicht bij de plaats waar het erts werd gevonden en bij voorkeur aan een riviertje dat de waterkracht voor de blaasbalgen leverde.

Dit alles vinden we terug op het schilderij van Lucas van Valckenborgh. Achter de oven wordt het erts gewonnen; vóór de houten gebouwtjes ongeveer in het midden van het schilderij zien we een soort “ertsveld”, waar de grondstof de nodige bewerkingen ondergaat. Het water van de rivier wordt naast de oven over een groot waterrad geleid. Wanneer u de eerste tekening nog eens bekijkt,

Hoogoven in het woud, Jan Bruegel de oude (ca. 1610)

Commentaar redactie:

Maarten en zijn jongere broer Lucas van Valckenborgh stammen (net als Jan Bruegel) eveneens uit een prominente Vlaamse schildersfamilie, die in totaal 14 kunstenaars uit drie generaties omvatte. Blijkbaar waren Maarten en Lucas gefascineerd door de aanblik en het proces van ijzerwinning en -productie. Ze hebben in ieder geval op nog meer schilderijen de visuele aspecten van vuur en bedrijvigheid uitgebuit om een levendige en spectaculaire indruk te maken. In ieder geval zijn op internet zo al vier of vijf andere schilderstukken te vinden van beide broers met hetzelfde onderwerp. Op de volgende pagina is daar een voorbeeld van opgenomen: Landschap met mijn en smelterij uit 1595.

Bronnen: Wikipedia en diverse andere websites

vindt u ook daar de waterraderen weer terug.

Een verschil met tegenwoordig is, dat de hoogovens vroeger aan de bovenkant geheel open waren. Op grote afstand waren ze al te herkennen door het vuur en de gloed aan de top. In de oudste houtskoolvuren en ook nog in de renhaarden maakte men uit het erts direct smeedbaar ijzer. Het ijzer werd niet zoals tegenwoordig vloeibaar afgetapt. De ijzersmelter moest er dan ook voor zorgen dat de temperatuur niet zo hoog opliep, dat het metaal smolt. Wanneer dit per ongeluk toch gebeurde, wanneer er dus vloeibaar ijzer uit de oven liep, had men een product gekregen dat de primitieve smid niet kon verwerken.

Het niet-smeedbare ijzer uit de oude hoogovens werd voor een deel voor het gieten van allerlei voorwerpen gebruikt. Wanneer men er een smeedbaar product van wilde maken, kon men het niet naar een staalfabriek sturen omdat de staalovens zoals wij die tegenwoordig kennen, pas veel later zouden ontstaan.

Om de stukken ruwijzer te veredelen, te “frischen”, werden ze in een houtskoolvuur gelegd, waar doorheen grote hoeveelheden lucht werden geblazen. Zo kon een groot deel van de koolstof weer worden onttrokken aan het smeltende

ijzer, dat zich op de bodem van het vuur verzamelde. Naast veel oude hoogovens vinden we zo'n "frisch-vuur" terug (het schilderij van Maarten van Valckenborgh laat het duidelijk zien), dat we min of meer als de voorloper van onze moderne staalfabrieken mogen beschouwen.

Ons derde "hoogoven-schilderij" dateert van omstreeks 1610. Het is gemaakt door Jan Bruegel, de Oude. Eveneens een schilder uit een befaamde Vlaamse schildersfamilie, waarvan Pieter Bruegel wel de bekendste is.

Het schilderij "Hoogoven in het woud" geeft een brokje oude ijzerindustrie in de Ardennen weer. De massieve hoogoven – zo te zien zal hij binnenkort wel aan een reparatie toe zijn – beheerst hier het beeld. Het geheel is ons nu niet meer volkomen vreemd. We herkennen allerlei dingen die ook op de twee andere schilderijen voorkomen. Het beekje met het grote houten waterrad, de bosrijke omgeving, de hopen erts waarvan telkens wat wordt afgescheept om in korven naar de open top van de oven te worden getransporteerd.

Geheel rechts zijn op de achtergrond kolenbranders bezig met het maken van houtskool. Tegen de oven is hier zelfs een soort ovenhuis aangebouwd. We zien het einde van een aftap; in het gietbed ligt een nog roodgloeiend ijzerbroodje, dat heel wat omvangrijker is dan de gietelingen die wij tegenwoordig kennen. Ook op de voorgrond in het midden en rechts ontdekken we ijzerbroodjes, die op een verdere verwerking wachten.

Over de geschiedenis van het ijzer maken en over de alleroudste hoogovens is nog veel te vertellen. Heel in het kort hebben we er iets van aangestipt en gewezen op enkele dingen die iedereen kan vinden op de reproducties, die wij dank zij de medewerking van Demag in Duisburg konden opnemen. Wanneer u ze goed bekijkt, zult u er steeds meer op ontdekken. Ook zonder al te veel technische details gaat u iets proeven van de sfeer van vroeger.

De drie Vlaamse schilders hebben ons niet alleen iets nagelaten, waarnaar ieder met plezier kijkt; ze geven ons een blik in een wereld die ons misschien erg primitief voorkomt, maar die toch bepalend is geweest voor het werk dat tegenwoordig in de moderne hoogovenbedrijven wordt verricht. ■

Een ander schilderij uit het oeuvre van Lucas van Valckenborgh: Landschap met mijn en smelterij, 1595 (Prado, Madrid)

Toelichting op artikel Hoogovens op oude schilderijen

door Floor Scheffer

Geïntrigeerd door het artikel uit Samen dat Fred Boon heeft opgediept, ben ik op zoek gegaan naar de bron van de foto's. In het stuk wordt verwezen naar de medewerking van Demag AG, de Duitse machinebouwer voor de zware industrie. Op zoek naar de bron van de illustraties en andere afbeeldingen van historische hoogovens op internet, stuit ik (in de inhoudsopgave van een boek over de 'Geschichte der Technik') op een verwijzing naar een boek van Demag: 'Industrielle Frühzeit im Gemälde: Erzbergbau und Eisenhütten in der Europäischen Malerei 1500 bis 1850.'

Dit blijkt bij nader speurwerk inderdaad het boek waaraan het artikel in Samen de illustraties heeft ontleend. Na nog wat meer zoekwerk tref ik zelfs een antiquarische aanbieding van het boek aan. Het boek zou in goede staat zijn en wordt tegen een heel billijke prijs aangeboden. Daarom niet getreuzeld en het maar meteen besteld bij het Zentral-Antiquariat in Leverkusen. Een paar dagen later wordt het afgeleverd en ben ik de trotse eigenaar van een mooi plaatwerk, met handgezette tekst en ingeplakte afbeeldingen. Het is speciaal gedrukt voor de vrienden van Demag Duisburg met Kerstmis 1957.

Het exemplaar dat ik bemachtigd heb is op naam gesteld en gedrukt voor Dr Hans Cramer. Na weer wat gegoogel blijkt deze een aantal patenten van vlak voor de tweede wereldoorlog (1938) op het gebied van walstuigen op zijn naam te hebben staan. Daarnaast is hij blijkbaar in 1942 ook bestuursvoorzitter geweest van twee ondernemingen, namelijk Bandeisenwalzwerke AG en Hüttenwerke Siegerland AG. Maar dat is een nieuw verhaal... ■

Op de volgende pagina's het volledige schilderij de Toren van Babel, Maarten van Valckenborgh, 1595 ➡

75 jaar geleden 1942

door Fred Boon

Doordat de tweede wereldoorlog al enige tijd gaande was liep de productie van ruwijzer danig terug. Produceerde men in de jaren 1938 en 1939 nog bijna 300.000 ton per jaar, was dat in 1942 al gezakt naar ruim 100.000 ton. De oorzaak lag hem in het feit dat het bijna niet mogelijk was grondstoffen (ijzererts) toegevoerd te krijgen. Wel kwamen er langs lange omwegen kleine partijtjes erts binnen, maar in dat erts zat soms meer slak dan ijzer. Hoewel de productie terugliep nam het aantal personeelsleden toe. Men hoopte hiermee aan gedwongen deportatie te ontkomen. Het dieptepunt qua productie lag in 1945 toen er nauwelijks 60.000 ton werd geproduceerd. Logischerwijs was ook de productie van staal naar een dieptepunt gezakt.

Op 1 januari 1942 werd de Heer Kessler de toegang tot het bedrijf ontzegd. Ondanks dat verscheen hij af en toe op Bleijenhoeve. Later werd o.a. gebruik gemaakt van Rooswijk om besprekingen te houden met het leidend personeel. Ook werden er conferenties bij hem thuis gehouden.

Al in september 1941 werd er voor het personeel *een warme hap* uitgedeeld. Dat eten kwam van de centrale keuken in IJmuiden. Elke dag reed er een 6-tons vrachtwagen van het bedrijf naar IJmuiden. Deze vrachtwagen reed op gas (mormethyleen en motorethyleen) dat als surrogaatbrandstof werd gefabriceerd

door de Mekog. Vanuit de sulfaatfabriek, die als bedrijfskeuken was ingericht, werd het eten gedistribueerd naar 20 punten in het bedrijf. Op vrijdag verkocht men knipkaarten voor 30 cent per 6 maaltijden. Het schijnt dat de gortepap beroemd was en de stampot en snijbomen (scheermesjes) berucht waren.

Bombardement Hoogoven 1 (september 1942)

In september 1942 werd het bedrijf herhaaldelijk gebombardeerd, te weten op 2, 6, 12 september en op 22 september werd Hoogoven 1 ten gevolge van een zwaar bombardement stilgelegd. Bij de aanval op 22 september vielen 7 dodelijke slachtoffers 2 zwaargewonden en 22 lichtgewonden. Vier hoogovenarbeiders en drie van een buitenfirma vonden de dood. De aanvallen werden uitgevoerd met twee keer drie Mosquito's.

Op 30 september benoemden de bezetters een "Bevollmächtigte" F.H. Winterhoff, bij Hoogovens. Hij kreeg de bevoegdheid om het personeel rechtstreeks aan te sturen. Hij werd hierbij geassisteerd door de heren Hennecke en Jansen.

De luchtaanvallen kwamen zo frequent voor dat men zich toen wel eens afvroeg of de Engelsen het bedrijf feitelijk wilden stilleggen of dat het beschouwd werd als een soort oefenobject. Vaak kwamen tegen de avond de vliegtuigen zo laag aanvliegen dat men de inzittenden kon zien.

Op 27 november klonk voor de zoveelste maal dat jaar het luchtalarm. De aanval was overdag en kwam vanuit het

Bommenwerper boven terrein Hoogovens

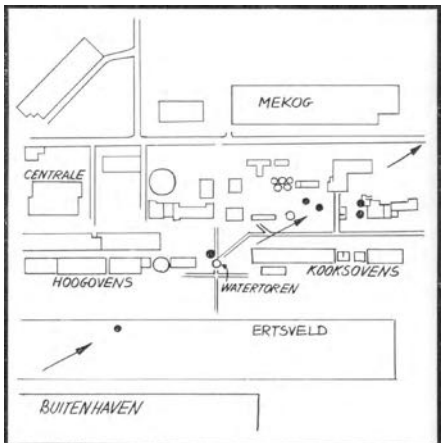
Beeld van de watertoren en Hoogovens 1 voor de bombardementen

zuidwesten. Twee laagvliegende bommenwerpers wierpen zes bommen af. Hierbij werd o.a. de watertoren, welke tussen de Kooksfabriek en de Hoogovens in stond, door een R.A.F. bombardement verwoest. Vermoedelijk sloeg de bom ter hoogte van het reservoir in. De explosie had tot gevolg dat het gevaarte, na even te hebben gewankeld, omviel. Bij de aanval op de watertoren vielen 5

Beeld na het bombardement van de watertoren op 27 november 1942

doden en 20 lichtgewonden. Het waren arbeiders van een buitenfirma en twee Duitse militairen die de watertoren gebruikten als uitkijktoren. De slachtoffers waren: Hendrikus Arnoldus Linders, Wilhelmus Johannes Hansen, Willem Geijs, Erich Wilhelm Steinhäuser en Andreas Passchier. Deze namen staan niet vermeld op het Hoogovenmonument voor de oorlogsslachtoffers. Dat

Situatieschets van bombardement watertoren

Specificatie Oorlogsschaden over de maanden April t/ m. September 1942.

a. Kosten uitgaven door den oorlogtoestand.

Molestverzekering	f. 10.500,--
Bedrijfsverzekering buizengieterij t.g.v. molest.	" 1.157,--
Kosten i.v.m. evacuatie hoofdkantoor	" 5.084,41
" " " tekenbureau	" 6.425,61
" " " kantoor W.O.	" 945,98
" " " W.B.K.	" 108,50
" " " meetafdeeling	" 225,58
Kosten i.v.m. veiligstellen tekeningen archief	" 690,60
Kosten i.v.m. opbergen windmachine Centrale	" 1.984,48
Verbouwen dieselloco B.G. voor benzolbedrijf	" 2.377,14
Verbouwen kraan 23 voor benzolbedrijf	" 1.129,65
Advieskosten verbouwen Ingersoll compressoren voor benzolbedrijf.	" 125,22
Verplaatsen dwarsliggers bij staalhaven i.v.m. maken schootsveld	" 453,15
Vergoeding molestverzekering inboedels H.O. woningen	" 71,23
Vergoeding gebruik localiteiten door weermacht	" 357,50
Onproductieve loonen t.g.v. den oorlog	" 4.872,47
Diverse kleinere posten	" 23,92
	f. 35.815,44

b. Voorzieningen voor luchtbescherming

Kosten van lichtafscherming.

1. Hoogovens 2	f. 8.330,05
2. Hoogovens 3	" 6.089,30
3. S.M. Oven 4	" 5.091,05
4. K.O. battery 2	" 1.098,88
5. Diverse gebouwen en inst.	" 7.334,00
6. Diverse gebouwen en installaties W.O.	" 2.462,42
	f. 30.405,70

Wachtdiensten.

1. Brandweer en B.H.B.O.	f. 11.238,92
2. Centraal post en watertoren	" 4.277,38
3. Omzettingstation	" 4.147,88
4. Havens	" 3.461,38
5. Walsery Oost	" 3.696,30
6. Bewaking machines walsbedrijf 2 W.O.	" 1.756,34
	f. 28.578,20

Bescherming gebouwen en installaties.

1. Bescherming verbodkamers	f. 929,91
2. Dichtmetalen ramen omzettingstation.	" 5.743,96
3. Dichtmetalen ramen Centrale	" 720,44
4. Bescherming teertanks	" 114,72
5. Bescherming creosootolie-tanks	" 485,21
6. Bescherming diverse inst.	" 3.473,32
	f. 11.467,56

Loopgraven, schuilplaatsen, alarminstallaties enz.

Loopgraven, schuilplaatsen, alarminstallaties W.O.	f. 53.055,70
Brandwaggarage	" 861,45
Markeerren wegen enz	" 112,18
Noodverlichting	" 324,94
Bulphospitalen en noodverbandkamers	" 165,76
Nieuwe wachtpost watertoren	" 704,66
Aftappen olie uit reserve tanks oshouders	" 359,47
	f. 86.020,12

Diverse kleinere posten

	f. 156.471,75
	" 422,26
	f. 156.894,01
	f. 192.710,43

Specificatie oorlogsschade van april tot en met september 1942

bombardement werd uitgevoerd door twee Bostonbommenwerpers.

In de bijgaande foto ziet u een overzicht van de geleden schade over de maanden april tot en met september. In 1942 werd een totale oorlogsschade geleden van fl. 579.542,04.

In december 1942 verscheen *de samen* voor het laatst wegens gebrek aan papier. Er voor in de plaats kwam de *Hoogovenkoerier* een op A5 gedrukt blaadje dat uit 4 pagina's bestond. Het blaadje werd grotendeels gevuld met berichten over sinterklaaspakketten, persoonsbewijzen, evacuatieregelingen en brikettenverstreking. ■

IJzerproductie in Nederland van de Middeleeuwen tot heden – derde en laatste deel

door Johan van Ikelén

Na DEMKA kwam er kort na de eerste wereldoorlog een andere ijzerproducent bij, die wij goed kennen.

Hoogovens

Voor de Eerste Wereldoorlog importeerden wij ons ijzer grotendeels uit Duitsland en Engeland.

Dat was tijdens de oorlog dus een enorm probleem.

Dat was het ontstaan bijna 100 jaar terug van Hoogovens, maar naast DEMKA en Hoogovens was er nog een staal producerend bedrijf in Nederland en dat was Nedstaal.

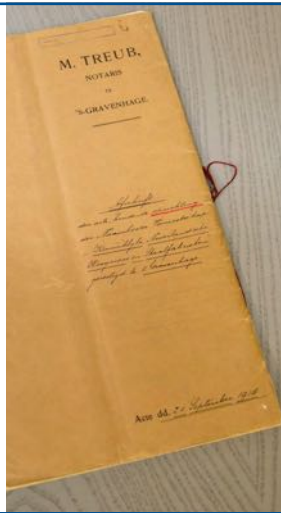
De twintigste september 1918 is de eerste mijlpaal in de geschiedenis van Hoogovens. Op deze dag zijn drieëntwintig mannen, leidende Nederlandse bankiers, industriëlen en ondernemers uit de transportwereld, omstreeks half vier met notaris Melchior Traub in het kantoor van het 'comité voor de oprichting van een Hoogoven-, Staal, en Walswerk in Nederland, Nassauplein 25 te Den Haag, tezamen gekomen, waar de acte tot oprichting van de Koninklijke Nederlandsche Hoogovens en Staalfabrieken n.v. verleden tijd wordt.¹

'Notaris Treub leest de eindeloze acte voor, die wordt geteekend,' schrijft de jonge ingenieur A.H. Ingen Housz in zijn dagboek.²

De globale onderverdeling van de drieëntwintig is als volgt:

bankiers: C.J.K. van Aalst, mr. F.S. van Nierop, A. Roelvink en W. Westerman
industriëlen: H. Colijn, F.H. Fentener van Vlissingen, ir. G.A. Kessler, ir. J. Koster, A.G. Kröller, ir. G.J. van de Kuy, ir. C.L.M. Lambrechtsen van Ritthem, ir. J. Muysken, mr. dr. L.F.H. Regout, H.P.A.J. Smulders, ir. C.F. Stork, D.W. Stork, H.J.E. Wenckenbach en ir. J.H. Wilton

ondernemers uit de transportwereld: ir. J.A. Kalff, J.B.A. Jonckheer, W.F. Piek, P. van Tex en W.A.C. Melsert (de laatste vier waren reders).

Oprichtingsakte van 20 september 1918

Daarom stak een aantal leiders uit de industrie de koppen bij elkaar om een eigen basis-staalindustrie te stichten. Dat leidde op 20 september 1918 tot de oprichting van KNHS; het kantoor wordt gevestigd in Den Haag.

Maar pas jaren later kon het eerste ijzer geproduceerd worden. Met dit korte bericht werd het aansteken van de eerste Nederlandse hoogoven op 22 januari 1924 wereldkundig gemaakt: "Hedenmorgen om half twaalf heeft mevrouw Wenckenbach het vuur in den eersten hoogoven ontstoken, waardoor het bedrijf officieel in werking is gesteld." Vanaf zijn ziekbed schreef ingenieur H.J.E. Wenckenbach in een telegram na het ontsteken van het vuur in Hoogoven 1:

"Zoals heden uit kleine vlam een grote brand, zoo ontstond uit kleine gedachte een grote schepping, dank zij alle eendracht, samenwerking en groote toewijding"

Nedstaal Geschiedenis

In 1937 wordt in Alblasserdam Nedstaal opgericht als dochter van de Nederlandse Kabel Fabriek.

Wat Philips was voor Eindhoven, werd Nedstaal voor Alblasserdam. Tegen het eind van de jaren 30, in 1937, in de crisisjaren, bouwde de Nederlandse Kabel-fabriek (NKF) uit Delft een vestiging in Alblasserdam, pal naast de brug over de Noord die ook in die tijd verrees.

Het verhaal gaat dat directeur Cornelis von Lindern eerst van plan was de fabriek in Hendrik-Ido-Ambacht neer te zetten. Daar waren, en zijn, immers de scheepssloperijen die met hun schroot belangrijke leveranciers voor de staalfabriek zouden zijn. Maar het overwegend christelijke gemeentebestuur van HI Ambacht zou de vestiging hebben tegengehouden omdat er in het bedrijf ook op zondag werd gewerkt.

Artikel uit de Merwebode (1937) over de oprichting

In Alblasserdam was de Kabelfabriek daarentegen zeer welkom. Er was malaise in de scheepsbouw. Veel werklozen konden meteen aan de slag in de staalfabriek die al snel 300 werknemers telde. De fabriek moest eerst worden gebouwd. Ook dat was goed voor de werkgelegenheid. Al met al een gigantische opsteker voor het dorp. In de gouden jaren vijftig en zestig groeide de fabriek tot er 2460 mensen in dienst waren.

Een belangrijk contingent werknemers kwam uit Drenthe. In Alblasserdam werden na de Tweede Wereldoorlog in rap tempo huizen uit de grond gestampt voor het personeel; onder meer de Drentse Buurt. De 'Kabelfabriek' was verhuurder van veel huizen in Alblasserdam en omstreken. Allemaal om het personeel aan zich te binden. Later kwamen de buitenlandse werknemers, onder

wie veel Turken, die nog steeds een vrij grote gemeenschap vormen in Alblisserdam.

De fabriek herbergde ook tal van verenigingen, zoals een toneel-, kegel-, biljart- en een voetbalclub. "Nedstaal is altijd lief geweest voor het personeel," zo werd er gezegd. Soms schoot de zorg voor het personeel zijn doel voorbij. Zo kregen de huisvrouwen ooit via het personeelsblad De Wals tips over voeding, verzorging, beroepskeuze, zakgeld en andere privé aangelegenheden. Deze goedbedoelde raadgevingen werden door sommigen als betuttelend ervaren.

Nedstaal vervaardigde stalen band en draad voor elektriciteitskabels en het was een van de weinige bedrijven welke het Siemens-Martinoven proces hebben toegepast. In de jaren 50 werd echter op elektrostaal overgestapt en zijn er twee elektrische vlamboogovens van Brown, Boveri & Cie (BBC) geïnstalleerd. Nedstaal gebruikte onder meer kwaliteit schroot en diverse legeringen voor het maken van nieuw staal. Eerst in het Siemens-Martin proces dat later werd omgeschakeld naar elektro-ovens.

Het bedrijf beschikte over twee elektro-ovens die speciaal-staal-legeringen vervaardigen uit schroot onder toevoeging van de voor de betreffende legering vereiste componenten. Het vloeibare staal wordt in gietvormen gegoten voor het wals proces of om in deze vorm te worden verkocht.

Het terrein gezien vanaf het water

Geschiedenis verder

Nedstaal heeft een geschiedenis met vele eigenaren gekend.

- In 1960 werd Nedstaal overgenomen door Philips.
- In 1975 kwam het in handen van Thyssen Stahl AG (tegenwoordig: ThyssenKrupp).
- Vanaf 1998 werd het bedrijf weer zelfstandig na een management buy-out door ex-directeur Glimmerveen en de H2-Investment Group.
- In 1999 kwam een samenwerking met

het Zweedse Fundia AB tot stand, dat op haar beurt weer onderdeel werd van het Finse staalbedrijf Rautaruukki. Het bedrijf werd in 1999 in drie delen gesplitst:

- Nedstaal B.V., waar 300 mensen werken,
 - Fundia Nedstaal (later Ovako) dat zo'n 450 werknemers telt
 - Vastgoedtak die de bedrijfsterreinen verhuurt.
- Sinds 2011 is de naam Ovako veranderd in FN steel.

Voor de buitenstaander lijkt het 35 hectare grote fabriekscomplex één geheel, maar er zijn twee afzonderlijke bedrijven. Bij Ovako Wire wordt staaldraad gewalst. Stalen balken worden verwerkt tot draad in diverse diktes, vooral bestemd voor de auto-industrie. De grondstof komt voor een deel uit de smelterij van 'buurman' Nedstaal.

Kort voor de eeuwwisseling verkeerde de onderneming opnieuw in zwaar weer. Het bedrijf leed elke maand verlies. Nedstaal had nog 280 werknemers en behaalde een omzet van bijna 100 miljoen euro. Het produceerde blok-gegoten staal voor de smeedmarkt en staal voor het maken van kogellagers voor de auto-industrie.

Nedstaal had klanten in heel Europa. Het was actief in branches als personen- en vrachtvervoer, scheepsbouw, energie en zware machinebouw. In oktober 2007 veroorzaakte brand een flinke schade-post. Maar dat jaar juni kon ook de vlag uit: Managers Netwerk Nederland verkoos algemeen directeur Caroline Princen tot Vrouwelijke Manager van het Jaar.

In 2008 vierde Nedstaal het 70-jarig bestaan als zelfstandige onderneming, maar Nedstaal leed al sinds het begin van de kredietcrisis in 2009 verlies vanwege de afgenomen vraag en ook de concurrentie van Chinese en Koreaanse branchegenoten.

Dit leidde er toe dat Nedstaal op 17 oktober 2014 door de rechtbank in Rotterdam failliet werd verklaard. Het bedrijf kreeg eerder die week uitstel van betaling omdat het zijn schuldeisers niet meer kon betalen. Eind oktober 2014 meldden de curatoren dat er een koper is gevonden voor het bedrijf. Andus Groep was de enige die het hele bedrijf wilde overnemen. Van de 280 Nedstaal werknemers konden er ongeveer 200 blijven.

Andus is een Nederlands bedrijf met activiteiten in onder meer de staal-, olie- en gasindustrie en scheepvaart. Het concern heeft een jaaromzet van 220 miljoen euro en telt zo'n 1000 werknemers. Nedstaal maakte wel een doorstart, maar in november 2016 kwam toch het einde met de sluiting.

Laatste charge uit Nedstaal oven (15 december 2016)

Wat volgde:

Tijdens ontmantelingswerkzaamheden brak donderdag 20 april 2017 brand uit in een fabricagehal bij het voormalig staalbedrijf Nedstaal aan de Rapenburg in Alblisserdam. In het failliete staalbedrijf was op dat moment een Duits bedrijf bezig de inboedel uit de fabriek te halen. Tijdens deze werkzaamheden kwamen er vonken in een kelder terecht. In die kelder lagen onder meer olieres-ten, die door de vonken gingen branden.

Brandweer bij voormalig staalbedrijf Nedstaal in Alblisserdam (20 april 2017)

De brandweer Alblisserdam kwam met spoed ter plaatse. Het vuur was snel onder controle. Voor vertrek heeft de brandweer afspraken gemaakt over preventiemaatregelen, zodat er tijdens de werkzaamheden niet opnieuw brand ontstaat.

Het Nedstaal terrein aan de rivier De Noord in Alblisserdam is van Ruigenhil Vastgoed B.V. Op dit bedrijventerrein is ook FNsteel (voorheen Ovako Wire) gehuisvest. FNsteel heeft op dit terrein een koudbewerkingsafdeling, wals afdeling, een zeehaven en diverse magazijnen. Dit zijn de laatste resten van het toenmalige Nedstaal. ■

ELLY VAN DEN BOOGAARD

Na 2 jaar op de Hotelschool te hebben gezeten, begon ik in 1969 bij het toenmalige bedrijf Hoogovens te werken. De eerste afdeling was die van de Restauratieve Voorzieningen in het Directierestaurant boven in het Hoofdkantoor 1, het huidige Dudokhuis. Na een paar jaar werd ik overgeplaatst naar Tussenwijk aan de Zeestraat, waar vergaderd werd, cursussen en wat recepties gehouden werden. Op een gegeven moment zag ik mijn kans schoon om aan de gang te kunnen in het toen heel druk bezochte Ontvangstcentrum. Dit was ingericht in de voormalige leerlingenwerkplaats, die leeg kwam omdat er door Nieuwbouw een geheel nieuw Opleidingscentrum inclusief leerlingenwerkplaats gebouwd was.

De grote ruimte van het zojuist geopende Ontvangstcentrum ademde toen in 1975 een heel bijzondere sfeer uit door de daar geplaatste mooie stukken uit de pas voor de sloop verkochte Arosa Sun. Het oude passagiersschip dat door Hoogovens in 1960 aangeschaft en door NDSM omgebouwd was voor huisvesting vanaf 1961 van vele nieuwe werkkrachten voor het sterk groeiende bedrijf.

Het was in het Ontvangstcentrum een komen en gaan van heel veel groepen die ontvangen werden door de Gastendienst. Met de rondleiders erbij van diverse werkplekken afkomstig en met de bezoekende groep van verschillend pluimage was het altijd bar gezellig. Uiteindelijk toch weer veranderd van werkplek en werd restaurantmanager in het Groepskantoor aan de Vondellaan. Na 10 jaar hier gewerkt te hebben ging ik over naar Daniëlli Corus

waar ik nog gedurende 1 jaar als leidinggevende aangesteld was. Een ander aspect van het werken in de catering was dat er vaak sprake was van wisseling van werkgever. De catering werd door Hoogovens later uitbesteed aan de laagste inschrijver, daarbij werd dan altijd bedongen dat het personeel overgenomen werd. Voor de mensen in die tijd bij de restauratieve voorzieningen betekende dat, in 1992 werken bij Eurest, daarna Sodexo. In die Sodexo tijd betekende dat voor mij toch

weer 10 jaar werken in het Gastenrestaurant van het Dudokhuis.

Vervolgens in ruste gegaan oftewel gestopt met het werk in mei 2012 en in september 2012 als vrijwilliger in het Hoogovensmuseum begonnen. Met als leuke hoofdtaak coördinator baliemedewerkers en plannen van diverse activiteiten, natuurlijk beman ik zelf ook regelmatig de balie. ■

Colofon

Historisch Hoogovens is een uitgave van de Stichting Industrieel Erfgoed Hoogovens (SIEHO). De SIEHO wordt gesponsord door Tata Steel.

Telefoon SIEHO / Hoogovensmuseum

(0251) 494 368 / 498 865

Website

www.hoogovensmuseum.nl

Facebook

<http://bit.ly/1SxfnYr>

E-mail

sieho@tatasteel.com

Redactie

Fred Boon, Cor Castricum, Rob Meijer, Floor Scheffer, Wim de Wit

Eindredactie

Floor Scheffer

Fotografie

Fotoarchief Tata Steel en/of SIEHO, tenzij anders aangegeven

Vormgeving en druk

Rijser, Purmerend